

УДК 347.73:340.134

DOI: 10.32342/2709-6408-2021-1-2-19

А.П. КУПІН,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права
Національного університету «Запорізька політехніка»
ORCID: 0000-0002-1406-510X*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз правового регулювання питань комерційної таємниці в законодавстві України та запропоновано шляхи вдосконалення зазначеного законодавства. Також проаналізовано правове регулювання явища комерційної таємниці в українському законодавстві та ініційовано шляхи вдосконалення вищезазначеного законодавства. Внаслідок процесу формування інформаційного суспільства в Україні питання безпеки та захисту прав на інформаційні ресурси різного рівня доступу виходять на перший план наукових дискусій. Таким чином, спостерігається інтенсивне зростання практичного інтересу до комерційної таємниці та інших суміжних концепцій. У статті описано розвиток законодавства, присвяченого комерційній таємниці, на сучасному етапі, а також появу важливих економічних та правових умов в Україні для практичного впровадження правових механізмів комерційно цінної інформаційної безпеки та захисту. Вищезазначені фактори визначають актуальність питання. Так звана «комерційна таємниця» є королем секретної інформації. Питання захисту комерційної таємниці, по суті, не в рамках інформаційної безпеки; в силу того, що ключовою характеристикою, що впливає на режим доступу до комерційної таємниці, є право власності на цю інформацію. Метою статті є аналіз вітчизняного законодавства з метою викриття сутності комерційної таємниці та суміжних понять. Автор визначає, що встановлення інформації, що становить перелік комерційних таємниць, яка не може бути обмежена для доступу суб'єктів господарювання, є недостатнім. Існує потреба на рівні законодавства встановити спеціальний механізм та загальні критерії для визначення інформації як комерційної таємниці. Це допомогло б громадянам реалізувати своє право подавати запити до приватних корпорацій.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, інформація, конфіденційна інформація, комерційна таємниця.

Постановка проблеми. З формуванням в Україні інформаційного типу суспільства на перший план виходять проблеми охорони та захисту прав на інформаційні ресурси різного рівня доступу. І цілком закономірно посилюється практичний інтерес до комерційної таємниці та інших, пов'язаних з нею понять. Розвиток законодавства про комерційну таємницю на сучасному етапі, а також виникнення в Україні необхідних економіко-правових умов для практичного застосування юридичних механізмів охорони і захисту комерційно цінної конфіденційної інформації зумовлює актуальність цього питання.

Стан дослідження. Окремі аспекти правового регулювання відносин, які виникають щодо інформації, конфіденційної інформації одним з видів якої є комерційна таємниця, висвітлено у наукових працях Т.В. Васильченко, Ю.В. Носіка, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, Л.Д. Топалової, Р.Б. Шишки та ін. Проте, незважаючи на високий науковий рівень досліджень стосовно цього об'єкту інтелектуальної власності, єдності у визначенні поняття комерційної таємниці так і не було досягнуто.

Отже, **мета** цієї статті полягає в аналізі вітчизняного законодавства для розкриття сутності комерційної таємниці та суміжних понять.

Виклад основного матеріалу. Одним з видів конфіденційної інформації є так звана «комерційна таємниця». Питання захисту комерційної таємниці по суті не є питанням захисту інформаційної безпеки, оскільки однією з головних характеристик, що визначає режим доступу до комерційної таємниці, є право власності на цю інформацію. На цю обставину прямо вказує норма ч. 1 ст. 30 Закону «Про інформацію», згідно з якою конфіденційна інформація «знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб» [1].

Більш детально правове регулювання питань комерційної таємниці було запроваджено в Цивільному кодексі України, який містить окрему Главу 46 «Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю» [2].

Наведене в Цивільному кодексі України визначення комерційної таємниці сформульовано з урахуванням сучасних міжнародно-правових підходів до розуміння комерційної таємниці (TRIPS та NAFTA) і на належному юридико-технічному рівні, хоча й не позбавлено певних недоліків. Це визначення має міжгалузеве значення в системі законодавства України та підлягає застосуванню під час з'ясування змісту і кваліфікації не тільки цивільних, а й трудових, адміністративно-правових, кримінально-правових, процесуальних та інших правовідносин. При вирішенні питань про співвідношення із закріпленим у ЦК України розумінням комерційної таємниці її інших нормативних визначень, які містяться, наприклад, в ГК України, інших законодавчих та підзаконних правових актах України, слід враховувати таке. По-перше, ці визначення дублюють або походять від поняття комерційної таємниці, яке наводилось у Законі України «Про підприємства в Україні» 1991 р., що втратив чинність з 1 січня 2004 р. У зв'язку з цим, а також через невідповідність сучасним суспільно-економічним умовам та рівню розвитку юридичної науки в Україні такі нормативні визначення поняття комерційної таємниці з необхідністю потребують свого перегляду. По-друге, ЦК України є основним актом цивільного законодавства України (ст. 4 ЦК України), тому саме норма-дефініція статті 505 ЦК України повинна мати пріоритетне застосування порівняно з конфліктуєчими нормами права. До наведеного визначення комерційної таємниці може бути висловлено лише те зауваження, що використання терміна «секретна інформація» у цьому формулюванні не узгоджується з традиційною класифікацією інформації в українському законодавстві (Закон України «Про інформацію») [1]. Секретною або таємною прийнято називати інформацію, що становить державну та військову таємницю. Комерційна ж таємниця становить вид конфіденційної, а не таємної (секретної) інформації. Важливо розмежувати поняття комерційної таємниці та ноу-хау. У законодавстві України ноу-хау розглядається переважно як сукупність знань, досвіду, навичок і умінь, які приносять їх володільцю певну вигоду. Наприклад, Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає ноу-хау як сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих. Згідно з п. 1.30 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», який втратив чинність 01 січня 2013 р. ноу-хау розглядалося як інформація щодо промислового, комерційного або наукового досвіду. У наведених нормах-дефініціях чітко прослідковується акцентування на категоріях «знання», «навички» та «досвід» як на сутнісних компонентах ноу-хау, тоді як змістом комерційної таємниці є лише інформація. Комерційна таємниця і ноу-хау є самостійними економіко-правовими категоріями, що не можуть підпадати під один правовий режим у зв'язку з розбіжністю ряду їх істотних ознак та різним змістовим наповненням. Зокрема, інформація, яка складає комерційну таємницю, відділяється від особи, як правило, має матеріалізовану або навіть документарну форму та може передаватись від однієї особи іншій у незмінному вигляді [3, с. 134]. Водночас знання, досвід, навички та уміння, які становлять зміст ноу-хау, невіддільні від їх носія, загальних властивостей інформації не мають, і їх передавання в незмінному вигляді практично неможливе через викривлення їх суб'єктивним сприйняттям отримуючою особою.

Стаття 505 ЦК визначає такі ознаки комерційної таємниці.

1. Інформація є невідомою і не є легкодоступною для осіб, які зазвичай мають справу з інформацією такого роду.

2. Невідомість інформації іншим особам обумовлює її комерційну цінність.
3. Щодо інформації вжито заходів із забезпечення її секретності.
4. Обмеження доступу до інформації здійснено особою, яка володіє нею на законних підставах.

Нормами ст. 506 ЦК встановлюється виключне право власника інформації, що складає комерційну таємницю, на встановлення режиму доступу до цієї інформації: надання права на використання та перешкоджання неправомірному розголошенню, збиранню та використанню [2].

Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, яка є предметом їхнього професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної та встановлюють для неї систему (способи) захисту.

Встановлення системи захисту на власний розсуд також є характерною відмінністю комерційної таємниці від інших видів конфіденційної інформації. Суб'єктом таких дій виступає власник комерційної таємниці або особа, якій надано право розпоряджатися цією інформацією, наприклад, керівник підприємства.

Відомості, які не можуть становити комерційної таємниці, визначаються Кабінетом Міністрів України.

Згідно з цим переліком комерційну таємницю не становлять:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Встановлення переліку відомостей, доступ до яких не може бути обмежено суб'єктами підприємницької діяльності, є однією із заборук забезпечення поінформованості державних органів та громадськості про важливі аспекти їхньої діяльності. Це гарантує як виконання державою своїх контрольних та фіскальних функцій, так і забезпечення прав окремих осіб та інтересів суспільства і, таким чином, має велике значення для інформаційної безпеки в цілому. Для цього передбачено, що підприємства зобов'язані подавати перелічені у відповідній постанові Кабінету Міністрів відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства, на їх вимогу.

Але, на нашу думку, такого переліку недостатньо. Необхідно на законодавчому рівні встановити механізм та загальні критерії визначення інформації комерційною таємницею. І на це є певні причини.

По-перше, це дозволило б більшою мірою реалізувати можливість кожного громадянина подавати запити до комерційних структур, наприклад, щодо забруднення навколишнього середовища або офіційних характеристик продукції в цілях захисту прав споживачів.

По-друге, зі встановленням переліків інформації, що становить комерційну таємницю, її власниками на власний розсуд пов'язана інша проблема. Захист комерційної таємниці здійснюється не лише цивільно-правовими засобами.

Так, ст. 507 ЦК зобов'язує органи державної влади охороняти комерційну таємницю, яка надана ними в процесі їх діяльності. Господарський кодекс України також визначає, що держава забезпечує захист комерційної таємниці суб'єктів господарювання, а неправомірні збір, розголошення та використання комерційної таємниці розглядається як вид недобросовісної конкуренції, що вважається правопорушенням. Таким чином, визначаючи на власний розсуд інформацію комерційною таємницею, окремі фізичні і юридичні особи фактично визначають певні аспекти діяльності органів державної влади, що не дуже відповідає принципам організації самої системи публічної влади в Україні.

Більше того, Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за злочинні дії щодо інформації, яка складає комерційну таємницю. Так, стаття 231 КК передбачає відповідальність за незаконний збір з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, під якими розуміються «умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей (комерційне шпигунство), а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності» [4]. А стаття 232 КК встановлює відповідальність за розголошення комерційної таємниці, яка розуміється як «умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності» [4].

Але Кодекс не дає відповіді на питання, що саме є комерційною таємницею. І якщо у випадку відповідальності за розголошення державної таємниці ми можемо говорити про відсылну диспозицію відповідної норми КК і звертатися до законодавства про державну таємницю, то щодо комерційної таємниці такого законодавства просто не існує.

Якщо звернутися до основних принципів кримінальної відповідальності, то можна говорити про те, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК (ч. 1 ст. 2 КК), а злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом (ч. 3 ст. 3 КК). Навіть у випадках відсылної диспозиції (правила дорожнього руху, державна таємниця тощо), ми можемо визначити загальний принцип визначення злочинності діяння лише на основі закону.

Висновки. У випадку зі злочинами проти комерційної таємниці, фактично злочинність діяння (належність інформації, щодо якої вчинено певні дії, до комерційної таємниці, а відповідно і протиправність дій щодо неї) визначається не законом, а розпорядженням власника інформації чи керівника підприємства, яке не є нормативно-правовим актом. На наш погляд, така ситуація є абсурдною, особливо враховуючи недосконалість законодавства, що регулює право власності на інформацію. Тому можна запропонувати два способи розв'язання проблеми: або шляхом законодавчого встановлення вичерпного переліку відомостей, які можуть бути оголошені комерційною таємницею, або шляхом скасування кримінальної відповідальності.

Список використаної літератури

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №48. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Носік Ю.В. Права на комерційну таємницю в Україні: монографія. К.: КНТ, 2007. 240 с. ISBN 966-373-193-1.
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>